

ФОРМУВАННЯ ЖАНРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ПИСЬМІ (ЕСЕ, ЛИСТ, ДОПОВІДЬ) У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ АКАДЕМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

THE FORMATION OF GENRE COMPETENCE IN ENGLISH-LANGUAGE WRITING (ESSAY, LETTER, REPORT) IN PROFILE SCHOOL OF ACADEMIC ORIENTATION

У статті розглядається проблема формування жанрової компетентності в англomовному письмі учнів профільної школи академічного спрямування як важливої складової їхньої комунікативної та міжкультурної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі письмової комунікації англійською мовою в умовах глобалізації, цифровізації освітнього середовища та інтеграції української освіти до європейського освітнього простору. Наголошується, що володіння різними жанрами письма (есе, особистий і офіційний лист, доповідь) є необхідним для подальшої успішної академічної та професійної діяльності учнів. У роботі уточнено сутність поняття «жанрова компетентність» як здатності учнів створювати тексти відповідно до комунікативної мети, жанрових конвенцій, структурних, лексико-граматичних та стилістичних особливостей певного типу письмового висловлювання. Охарактеризовано специфіку основних жанрів англomовного письма, які вивчаються у старшій школі: есе як засіб аргументованого висловлення думки; лист як форма міжособистісної та офіційної комунікації; доповідь як інструмент представлення фактичної інформації та результатів діяльності. Обґрунтовано дидактичні умови ефективного формування жанрової компетентності, зокрема: систематичність роботи з різними типами текстів; використання автентичних зразків; поетапне навчання структурі та мовним засобам жанрів; інтеграція письма з іншими видами мовленнєвої діяльності; застосування інтерактивних та цифрових технологій. Значну увагу приділено методичним підходам, таким як жанрово-орієнтований, комунікативно-діяльнісний та процесуальний підходи до навчання письма. У статті також розглянуто типові труднощі, з якими стикаються старшокласники під час написання різножанрових текстів англійською мовою, зокрема недотримання композиційної структури, обмежений словниковий запас, труднощі у використанні стилістично доречних мовних засобів. Запропоновано шляхи їх подолання через використання моделей текстів, шаблонів, вправ на трансформацію жанрів, а також через розвиток навичок редагування та самооцінювання письмових робіт. Зроблено висновок, що формування жанрової компетентності сприяє розвитку критичного мислення, мовної гнучкості та здатності до ефективної письмової комунікації англійською мовою, що є важливим для подальшого навчання та професійної реалізації учнів.

Ключові слова: жанрова компетентність, англomовне письмо, профільна школа, есе,

лист, доповідь, комунікативна компетентність, навчання письма, міжкультурна комунікація, методика викладання англійської мови.

The article considers the problem of forming genre competence in English writing of students of profile school of academic orientation as an important component of their communicative and intercultural training. The relevance of the study is due to the growing role of written communication in English in the context of globalization, digitalization of the educational environment and integration of Ukrainian education into the European educational space. It is emphasized that mastery of various genres of writing (essay, personal and official letter, report) is necessary for future successful academic and professional activities of students. The paper clarifies the essence of the concept of "genre competence" as the ability of students to create texts in accordance with the communicative purpose, genre conventions, structural, lexical-grammatical and stylistic features of a certain type of written expression. The specifics of the main genres of English writing studied in high school are described: essay as a means of reasoned expression of opinion; letter as a form of interpersonal and official communication; report as a tool for presenting factual information and results of activity. Didactic conditions for the effective formation of genre competence are substantiated, in particular: systematic work with different types of texts; use of authentic samples; phased learning of the structure and language means of genres; integration of writing with other types of speech activity; use of interactive and digital technologies. Considerable attention is paid to methodological approaches, such as genre-oriented, communicative-activity and process approaches to teaching writing. The article also considers typical difficulties that high school students encounter when writing texts of various genres in English, in particular, non-compliance with the compositional structure, limited vocabulary, difficulties in using stylistically appropriate language means. Ways to overcome them are proposed through the use of text models, templates, exercises for genre transformation, as well as through the development of editing skills and self-assessment of written works. It is concluded that the formation of genre competence contributes to the development of critical thinking, linguistic flexibility and the ability of effective written communication in English, which is important for the further education and professional realization of students.

Key words: genre competence, English writing, profile school, essay, letter, report, communicative competence, teaching writing, intercultural communication, methodology of teaching English.

УДК

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/95.1.17>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Куліков С.О.,

orcid.org/0009-0008-7940-6914

аспірант кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Навчально-наукового інституту іноземної філології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації освітнього середовища та зростання ролі англійської мови як міжнародного засобу комунікації особливого значення набуває формування у старшокласників умінь письмового мовлення. Одним із ключових компонентів такої підготовки є жанрова компетентність, що передбачає здатність учнів створювати тексти різних типів відповідно до комунікативної ситуації, мети висловлювання та усталених жанрових норм. Володіння жанрами англійської мови, зокрема есе, листом і доповіддю, є необхідною умовою успішного навчання, складання міжнародних іспитів, участі в академічній мобільності та подальшої професійної діяльності.

Разом із тим практика навчання англійської мови у старшій школі свідчить про наявність суттєвих труднощів у формуванні жанрової компетентності учнів. Зокрема, спостерігається недостатній рівень володіння структурою різних типів текстів, невміння дотримуватися стилістичних норм відповідного жанру, обмежений словниковий запас для вираження думок у письмовій формі, а також труднощі у логічній організації висловлювання. Часто навчання письма зводиться до виконання репродуктивних вправ, що не забезпечує розвитку здатності до самостійного створення текстів різних жанрів. Крім того, існує певна невідповідність між вимогами сучасних освітніх стандартів, які передбачають формування функціональної мовної компетентності, та реальним рівнем підготовки учнів у сфері письма. Недостатньо уваги приділяється системному ознайомленню з жанровими особливостями текстів, використанню автентичних матеріалів, а також інтеграції сучасних методичних підходів до навчання письма.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та практичного вдосконалення процесу формування жанрової компетентності в англійській мові учнів профільної школи академічного спрямування, що сприятиме підвищенню ефективності навчання іноземної мови та розвитку їхньої комунікативної спроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування жанрової компетентності в англійській мові є предметом активних наукових досліджень у галузі методики навчання іноземних мов і прикладної лінгвістики. Сучасні наукові підходи до навчання письма сформувалися на перетині кількох провідних теорій, серед яких особливе місце займають процесуальний та жанрово-орієнтований підходи.

Значний внесок у розвиток теорії письма зробили Лінда Флауер і Джон Р. Хейс, які розробили когнітивну модель письма. У межах цієї моделі письмо розглядається як складний нелінійний

процес, що включає планування, створення та редагування тексту, а також залежить від мети, аудиторії та умов комунікації. Даний підхід акцентує увагу на внутрішніх механізмах породження тексту, проте недостатньо враховує соціально-комунікативну природу письма [1].

Подальший розвиток теорії письма пов'язаний із жанровим підходом, основи якого були закладені Джоном Свейлзом [2]. Учений визначив жанр як сукупність комунікативних подій, об'єднаних спільною метою та структурними характеристиками, що реалізуються в конкретному соціальному контексті. Його концепція отримала подальший розвиток у працях Кена Хайленда, який обґрунтував доцільність жанрово-орієнтованого навчання письма, підкреслюючи, що письмо є соціально зумовленою діяльністю, спрямованою на досягнення певних комунікативних цілей [3].

Важливу роль у розвитку жанрової педагогіки відіграли також Браян Палтрідж, Енн Джонс і Тоні Дадлі-Еванс, які розглядали жанр як інструмент навчання академічного письма та засіб формування риторичної компетентності учнів [4, 5, 6].

Сучасні дослідження демонструють тенденцію до інтеграції жанрового та процесуального підходів у так званий процесуально-жанровий підхід, що поєднує увагу до структури тексту, комунікативної мети та етапів створення письмового продукту. Крім того, у працях Крістін Тарді наголошується на важливості розвитку жанрової обізнаності (*genre awareness*), яка дозволяє учням адаптувати власне мовлення до різних комунікативних ситуацій і типів текстів [7].

Погляд на жанр як на методичну категорію із соціологічних позицій обґрунтовується в працях українських науковців. Узагальнюючи результати попередніх досліджень питань розвитку жанрової компетентності про те, що жанр зберігає мовленнєву пам'ять конкретного мовного колективу, Л. Шевніна доходить висновку, що жанр схематизує процес мовлення, акумулює в собі мовленнєві стереотипи, що історично склалися й закріпилися у певному етнічному колективі, та програмує мовне оформлення висловлення для реалізації комунікативної інтенції мовця [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений нами аналіз наукових джерел свідчить про зростання інтересу до жанрово-орієнтованого навчання письма в умовах викладання англійської мови як іноземної. Дослідження підтверджують ефективність цього підходу для формування умінь створювати тексти різних жанрів (есе, листи, доповіді), оскільки він забезпечує чітке розуміння структури тексту, його мовних особливостей та комунікативного призначення. Водночас спостерігається необхідність подальшого вдосконалення методик формування жанрової компетентності, зокрема

у старших класах закладів загальної середньої освіти, де такі дослідження залишаються недостатньо представленими.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування та методичне висвітлення особливостей формування жанрової компетентності в англomовному письмі учнів профільної школи академічного спрямування, а також визначення ефективних підходів, методів і прийомів навчання написання текстів різних жанрів (есе, лист, доповідь) у процесі вивчення англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування жанрової компетентності в англomовному письмі старшокласників є складним та багаторівневим процесом, що поєднує теоретичні знання, практичні навички та здатність до самостійного створення текстів відповідно до комунікативних і соціокультурних норм. Жанрова компетентність розглядається як інтегративна якість, яка забезпечує здатність учня усвідомлено і цілеспрямовано використовувати мовні, структурні та стилістичні засоби для створення текстів певного типу — есе, листа чи доповіді — відповідно до мети, адресата та контексту мовлення. Володіння жанрами англomовного письма є необхідною умовою успішного навчання, складання міжнародних іспитів, участі в академічній мобільності та подальшої професійної діяльності. У наукових дослідженнях жанрова компетентність визначається як здатність орієнтуватися у жанрових особливостях тексту, дотримуватися його композиційної структури, використовувати стилістично адекватну лексику та граматичні конструкції, а також забезпечувати ефективну комунікацію з адресатом.

Сучасна методика навчання письмового мовлення ґрунтується на інтеграції когнітивного та жанрово-орієнтованого підходів. Зокрема, когнітивна модель письма, запропонована Ліндою Флауер і Джоном Р. Хейссом, розглядає письмо як процес, що включає планування, створення та редагування тексту, супроводжується постійним оцінюванням власних мовних рішень і врахуванням очікувань аудиторії. Такий підхід дозволяє розвивати внутрішні когнітивні механізми створення тексту, сприяє формуванню навичок логічного мислення, аргументації та самостійного оцінювання автором власного тексту. Разом із цим жанровий підхід, обґрунтований Джоном Свейлзом і розвинений Кеном Хайлендом, акцентує увагу на соціальній і комунікативній функції письма, визначає жанр як сукупність комунікативних подій, об'єднаних спільною метою та структурними характеристиками. Дослідження К. Хайленда показують, що жанрово-орієнтоване навчання письма дозволяє учням усвідомлювати специфіку різних текстів, адаптувати свої мовні

рішення під конкретну комунікативну ситуацію та підвищує ефективність письмової комунікації [3].

Особливу увагу в профільній школі слід приділяти таким жанрам англomовного письма, як есе, лист і доповідь. Есе розглядається як засіб вираження власної позиції та аргументованого висловлення думки. Його успішне написання потребує чіткої композиційної структури, що включає вступ, основну частину та висновок, а також уміння логічно будувати аргументи та підбирати адекватні мовні засоби. Лист, як особистий або офіційний жанр, вимагає знання стандартних формулювань, правил звертання та завершення тексту, уміння обирати відповідний стиль та тон, а також дотримуватися логіки викладу думок. Доповідь, як жанр представлення фактичної інформації та результатів діяльності, характеризується точністю викладу, логічною структурою з наявністю заголовків та підрозділів, нейтральним стилем і використанням термінології відповідного предметного поля. Знання структури та особливостей цих жанрів дозволяє учням не лише відтворювати зразки, а й створювати власні письмові продукти, що відповідають вимогам сучасного комунікативного середовища.

Методика формування жанрової компетентності передбачає поєднання різних підходів до навчання письма. Жанрово-орієнтований підхід спрямований на ознайомлення учнів із структурою та мовними особливостями конкретного жанру, використання автентичних текстів та прикладів сучасних носіїв мови для аналізу і моделювання текстів. Процесуальний підхід акцентує увагу на етапах створення письмового продукту: планування, написання чорнового варіанта, редагування та вдосконалення тексту, що розвиває критичне мислення, самоконтроль і навички самооцінювання. Комунікативно-діяльнісний підхід забезпечує інтеграцію письма з іншими видами мовленнєвої діяльності та орієнтує навчання на реальні потреби учнів, включаючи підготовку до міжнародних іспитів та академічних завдань. Поєднання цих підходів у межах процесуально-жанрового підходу забезпечує комплексний розвиток навичок письма, дозволяючи учням створювати тексти різних жанрів, враховуючи структурні та комунікативні вимоги [6].

У процесі навчання письма старшокласники стикаються з типовими труднощами, серед яких порушення композиційної структури тексту, обмежений словниковий запас, недостатнє володіння стилістично доречними мовними засобами, невміння логічно зв'язувати думки, формулювати аргументи та страх помилок. Подолання цих проблем можливе через використання моделей і шаблонів текстів, поетапне навчання створенню тексту, інтеграцію вправ на розвиток словникового запасу і граматичних навичок, формування

навичок самооцінювання та взаємного оцінювання робіт однокласників, а також застосування інтерактивних та цифрових технологій.

Особливе значення у формуванні жанрової компетентності має розвиток когнітивних і метакогнітивних навичок учнів, зокрема критичного мислення, здатності до аргументації, логічної організації матеріалу, самоконтролю та креативності. Робота над написанням есе, листів та доповідей сприяє розвитку міжкультурної компетентності, оскільки учні навчаються враховувати соціокультурний контекст комунікації, правила ввічливості та стилістичні особливості письмового мовлення. Сучасні дослідження підтверджують ефективність використання цифрових платформ та інтерактивних інструментів, які дозволяють працювати з автентичними текстами, редагувати та рецензувати роботи колег у реальному часі, створювати мультимедійні продукти, проводити інтерактивні вправи та автоматично перевіряти граматику і стилістику.

Таким чином, формування жанрової компетентності в англомовному письмі є складним, багатофакторним процесом, що поєднує когнітивні, комунікативні, лінгвістичні та міжкультурні аспекти. Системна робота над есе, листами та доповідями сприяє розвитку мовних, критичних, аналітичних і соціокультурних компетенцій старшокласників, що є необхідною умовою їхнього успішного навчання, професійної підготовки та соціальної інтеграції у глобальному академічному та професійному просторі.

Висновки. Формування жанрової компетентності в англомовному письмі учнів профільної школи академічного спрямування є надзвичайно важливим компонентом їхньої комунікативної та міжкультурної підготовки. Аналіз наукових досліджень свідчить, що ефективно навчання письму потребує комплексного підходу, який поєднує когнітивні, жанрово-орієнтовані та комунікативно-діяльнісні методики. Використання процесуально-жанрового підходу дозволяє системно формувати уміння учнів створювати тексти різних жанрів — есе, листи, доповіді — з урахуванням комунікативної мети, аудиторії та соціокультурного контексту [5].

У ході навчання письмовому мовленню учні стикаються з труднощами, пов'язаними з порушенням композиційної структури текстів,

обмеженим словниковим запасом, недостатнім володінням стилістично доречними мовними засобами та невмінням логічно зв'язувати думки. Подолання цих проблем можливе через використання автентичних текстів, моделей і шаблонів, поетапне навчання структур текстів відповідних жанрів, вправ на трансформацію текстів, розвиток навичок редагування, самооцінювання та взаємного оцінювання, а також інтеграцію цифрових і мультимедійних технологій у процес навчання.

Формування жанрової компетентності сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аргументації, когнітивної гнучкості та креативності учнів, що підвищує їхню комунікативну спроможність у письмовій формі. Це, у свою чергу, забезпечує успішну академічну та професійну реалізацію, підвищує готовність до міжнародної комунікації та сприяє ефективній інтеграції у глобальний освітній і соціокультурний простір.

Отже, системна робота над розвитком жанрової компетентності є ключовим чинником підвищення якості навчання англійської мови у профільній школі та формування мовної, комунікативної та міжкультурної готовності учнів до подальшої академічної та професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Flower L., Hayes J. R. A cognitive process theory of writing. *College Composition and Communication*. 1981. Vol. 32. No 4. P. 365–387.
2. Swales J. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260 p.
3. Hyland K. *Second Language Writing*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 601 p.
4. Paltridge B. *Genre and the Language Learning Classroom*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2001. 160 p.
5. Johns A. M. *Text, Role and Context: Developing Academic Literacies*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 188 p.
6. Dudley-Evans T., St John M. J. *Developments in English for Specific Purposes: A Multi-disciplinary Approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 320 p.
7. Tardy C. M. *Building Genre Knowledge*. West Lafayette : Parlor Press, 2009. 323 p.
8. Шевніна Л.Є. Формування жанрової компетентності в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012. 246 с.

Дата першого надходження статті до видання: 20.04.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.05.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026